

Szabó Géza

HÁRSFALVI PÉTER A TÖRTÉNÉSZ, A TANÁR ÉS A KÖZÉLETI EMBER

Hársfalvi Péter pályafutása, történelmi teljesítménye, a tanár népszerűsége, a közéleti ember sokoldalúsága, karizmatikus egyénisége gazdag tárházat nyújt a rá emlékezőnek.¹

Az utóbbi időben öröndetesen tapasztalható, hogy szellemi hagyatékának megőrzése, emlékének ébrentartása és ápolása kezd rendszeressé, hozzá méltóvá válni. De az is beszédes tény, hogy ebben elsősorban a jeles szülöttük emlékét életük részévé helyező szülőfaluja jár élen. Simon József, Ófehértó község polgármestere a Hársfalvi Péter-emléknapon² büszkén sorolta fel azokat a lépéseiket, amelyeket eddig megtettek:

- Hársfalvi Péter Tanulói Ösztöndíjat alapítottak
- a község központjában álló teret dr. Hársfalvi Péterről nevezték el
- a téren egy emlékoszlopot állítottak, rajta egy emléktábla hirdeti az arra járónak, hogy Ófehértón született
- a község az „Ófehértó évszázadai”³ című könyvet Hársfalvi Péter 90. születésnapjára az ő tiszteletére jelentette meg.

Ha Hársfalvi Péter pályafutását a maga teljességében akarjuk feltárni, megérteni, több szálattal kellene kibontanunk. Az életutat, a történelmet, a tanárt, a kollégát, a közéleti embert, és a magánembert. A tehetséges, másokra különlegesen hatni tudó ember

¹ A halála után rövid időn belül megjelent megemlékezéseket Sallai József a Bessenyei György Tanárképző Főiskola évkönyvében (Szerk. Szabó Géza. Nyíregyháza, 1987.) közölt nekrológiájában gyűjtötte össze. Sallai József: Dr. Hársfalvi Péter. In: A Bessenyei György Tanárképző Főiskola Évkönyve, 1982–1986. Főszerk. Frisnyák Sándor. Nyíregyháza, 1987. 81–83.; Sallai József: Hársfalvi Péter emlékezete. Hársfalvi Péter szakirodalmi munkássága. In: A Bessenyei György Tanárképző Főiskola Tudományos Közleményei, 10/B. Történettudomány. Főszerk. Frisnyák Sándor. Nyíregyháza, 1985. 7–17.; Czine Mihály: A szülőföld mindenese. Búcsú Hársfalvi Pétertől. Alföld, 1985. 3. sz. 93–95.; Végh Antal: Hársfalvi Péter halálára. Élet és Irodalom, 1985. 3. sz. 8.; Csermely Tibor: In memoriam Dr. Hársfalvi Péter (1928–1985). Honismeret, 1985. 3. sz. 49–50.; Für Lajos: Hársfalvi Péter (1928–1985). Levéltári Szemle, 1985. 3. sz. 107–108.; Cserevnyák László: Hársfalvi Péter (1928–1985). Pedagógiai Műhely, 1985. 1. sz. 7–10.; Gyarmathy Zsigmond: Hársfalvi Péter (1928–1985). In: Szabolcs-Szatmár megyei helytörténetírás, V–VI. Szerk. Gyarmathy Zsigmond. Nyíregyháza, 1985. 473–475.; [Szerző feltüntetése nélkül a szerkesztő bizottság]: Hársfalvi Péter (1928–1985). Szabolcs-Szatmári Szemle, 1985. 1. sz. 1–4.

² Az emléknap 2018. október 11-én volt. Az itt elhangzott beszédek (Simon József: Emléktábla-avató ünnepi beszéd, Orosz István: Emlékezés Hársfalvi Péterre, Sallai József: Hársfalvi Péter emléknapjára) megjelentek az alábbi kiadványban: Hársfalvi Péter emléknap, 2018. Szerk. Sallai József. Ófehértó, 2019.

³ Ófehértó évszázadai. Szerk. Sallai József. Ófehértó, 2018.

bonyolultabb jelenség, minthogy azt egy-egy megemlékezésben elemezni képesek lennénk.

Hársfalvi Péter a neki megadatott 57 év alatt mozgalmas, fordulatokban is gazdag életet élt. Életszakaszai nagy váltások kíséretében követték egymást. A szülői házhoz, az ófehértói falusi iskolához élete végéig meghatározó élmények fűzték. Mindig tudta, honnan jött, hol tart. De az a történelmi korszak, amelyben élt, váratlan fordulatokat is bőven produkált az egyes embereknek, különösen a Hársfalvi Péter kvalitásúaknak.

1928. szeptember 26-án született Ófehértón. Az elemi iskola után, tanítója javaslatára, a család a nyíregyházi katolikus fiúgimnáziumba, a neves „KIRKAT”-ba íratta be. Nagy váltás volt, amikor a falusi iskolából 11 évesen új környezetbe, városi iskolába került. De nem csak neki, a családjának is, hiszen fiuk taníttatása éveken keresztül jelentős anyagi terheket jelentett a többgyermekes szegényparaszti családnak. „Azért még többet kellett dolgozniuk, hogy én tanulhassak”, mondta később egy baráti beszélgetésben. A családjára mindig nagy szeretettel emlékezett. Hálás volt kedvenc KIRKAT-os tanárainak: Duklay és Lakatos tanár úrnak is, egy-két mondattal, egy-egy gesztussal pontosan érzékeltette, hogy miért tisztelhetette őket, mit tanult tőlük.⁴

Érettségi után a debreceni egyetem magyar–történelem szakán tanult tovább. Mindvégig irodalomértő és irodalomszerető volt, de az igazi vonzalom a történettudományhoz kötötte. Elmondása szerint lenyűgözte az egyetemi könyvtár szellemi gazdagsága és otthon érezte magát a levéltárak mások számára dohos levegőjében.

Tehetsége az egyetemen bontakozott ki igazán. Mestere, Szabó István professzor történelemlátása, a magyar parasztságtörténet európai színvonalú művelése, végleg eldöntötte Hársfalvi Péter útját. Orosz István hitelesen írja le, hogy mit jelentett számukra a Szabó-iskola és milyen szakmai és emberi muníciót kaptak egész pályafutásukra.⁵ Hársfalvi Péter is Szabó István hatására kötelezi el magát a tudományos kutatással. De az egyetemen nem csak demonstrátor volt harmadéves korában, hanem negyedévben a tanulás mellett a tanulmányi osztályon is dolgozott.⁶ Debreceni kapcsolatai szakmai és baráti vonatkozásban is végig kísérték egész pályája során.⁷

Egyetemi évei alatt megmutatkozott kritikai érzéke és bátorsága is. Amikor népi kollégistaként sokukat vezényelték ki saját falujukba, hogy közelről tapasztalják és segítsék a tsz-szervezést, és utána írják le a tapasztalataikat, Hársfalvi Péter – ha dip-

⁴ Duklay László paptanárt az 1956-os szerepvállalása után Nyírbátorba helyezték, ahol köztisztviseltek örvendő plébános volt. Lakatos István később a Felsőfokú Tanítóképzőben, majd a Bessenyei György Tanárképző Főiskolán tanított.

⁵ Lásd Orosz István: Emlékezés Hársfalvi Péterre. In: Hársfalvi Péter emléknep, 2018. Szerk. Sallai József. Ófehértó, 2019. 15–16. p.

⁶ Önéletrajz, 1973. október 30. Nyíregyházi Egyetem Irattára, Személyi anyagok (a továbbiakban NyE Irattára, sz. a.)

⁷ Elsősorban Balla Lajost, Für Lajost, Irinyi Károlyt, Orosz Istvánt és Rácz Istvánt emelhetjük ki.

lomatikusan is – a falujában történtek alapján figyelmeztetésként leírta, hogy nem lenne szabad erőszakos módszereket alkalmazni.

Az egyetem után az újabb nagy váltást a budapesti aspirantúra jelentette, ahol egy még tágabb ablak is megnyílt számára.⁸ Aspirantúra vezetője, Mód Aladár az ötvenes években a rendszer egyik vezető ideológusa volt. Hársfalvi Péter azonban megtalálja a neveltetéséből és debreceni indíttatásából nézve is természetes közegévé vált, az ország sorsában felelősen gondolkodó, ún. népiesek mozgalmát.

A forradalom előtt egyik meghatározó egyénisége az ellenzékivé váló Petőfi Körnek. Szűk baráti társaságban szívesen emlékezett vissza azokra a szenvedélyes vitákra, amelyeknek részese volt.

A forradalom leverése után el kellett hagynia az Akadémia Történettudományi Intézetét, és egy rövid ideig a KSH-ban dolgozott, majd egy újabb váltással visszakerült a szakmához, 1958. április 1-jétől 1964 augusztusáig a Nyíregyházi Állami Levéltár vezetője. Szívügye volt a Levéltár, majd később főiskolai hallgatóit is legalább egyszer elhozta ide: „kerüljenek közel a forrásokhoz.” Levéltár-igazgatóként a szakmai irányításon túl ő maga is intenzíven kutatott és külső kapcsolatai is hamar kialakultak a nyíregyházi értelmiség több jeles képviselőjével.⁹ Veres Péter ebben az időben írta Mocsár Gábornak,¹⁰ hogy az olyan okos embereket, mint Hársfalvi Péter, a közéletbe jobban be kellene vonni.

Hallhattuk többször: tudós ember volt inkább vagy kiváló tanár? Az 1973-as önéletrajzában¹¹ azt írja: „Szakmai munkámról a következőket mondhatom el: történelmi, tudományos érdeklődésem elsősorban az újabb kori agrármozgalmakhoz, paraszt- és mezőgazdaság történetéhez kötődik.” A következő bekezdésben a nyíregyházi történelem iránti érdeklődéséről, illetve kulturális, népművelési munkájáról ejt szót. Ezután csupán lakonikus tömörséggel beszél az oktatómunkáról: „szeretem az oktató-nevelő munkát is, azt tartom, hogy ez termékenyen befolyásolhatja a tudományos munkát is.”

Ha ennek az önéletrajznak az alapján valaki felületes, mechanikus forráselemzéssel arra a következtetésre jut, hogy Hársfalvi Péter szakmai munkának csak a kutatást érzi, és emellett szereti az oktató munkát is, de azt csupán a tudományos munka segítőjének tartja, messze jár az igazságtól.

Történelmi munkájának leginkább időtálló két darabja a Szabó István szerkesztésében a máig is érvényes alapmű, A parasztság Magyarországon a kapitalizmus korában 1848–1914 c. kétkötetes monográfiába írt Hársfalvi-tanulmány: Törekvések a

⁸ Szinte napi kapcsolatba került a korszak legkiválóbb történészeivel, hozzá hasonlóan gondolkodó értelmiségiekkel. Az Országos Levéltár, az Országos Széchényi Könyvtár könnyebben elérhető lett, mint Debrecenből.

⁹ Dr. Margitics Imre (1906–1978) megyei bírósági tanácselnök visszaemlékezése 1977-ben.

¹⁰ Mocsár Gábor (1921–1968) író, újságíró, az Alföld, majd a Tiszatáj folyóirat szerkesztője.

¹¹ NyE Irattára, sz. a.

parasztbirtok „védelmére”¹² illetve az „Önkormányzat Nyíregyházán a XVIII–XIX. században” című monográfiája.¹³

Ezt a két művet említik meg legtöbbször a Hársfalvi-megemlékezések előadói is. Az ő elemzéseikhez még hozzátennénk néhány megjegyzést.

A parasztságtörténeti tanulmánya nemcsak elismerő szakmai kritikákat kapott, hanem azt is bizonyította, Hársfalvi Péter egyéni látásmóddal közelít témájához, tiszteli és szóra tudja bírni forrásait, magas fokú szerkesztőkészséggel rendelkezik, és ami már korábban is megjósolható volt, érett történész. Ez a munka arra is minta, hogy egy többszerzős monográfiában a szerzőknek milyen nagy gonddal kell a kötet többi tanulmányát figyelembe venni. Hársfalvi Péter tanulmánya Szabad György, Gyimesi Sándor és Für Lajos írásaival tökéletes összhangban van. Mondhatnánk, ez inkább szerkesztői erény, de a legmagasabb színvonalú végeredményhez ilyen kvalitású szerzők is elengedhetetlenek.

A nyíregyházi önkormányzattal foglalkozó monográfia pedig egyesíti mindazokat az erényeket, amelyek a magyar várostörténet- és közigazgatás-történetírás legjelesebb munkáit jellemzik. Jól hasznosítja a francia Annales-kör szakmai hagyományait vagy az általa nagyra becsült Henri Pirenne¹⁴ komparatív módszerét.

A fentebb említett két munka mellé felsorakoztatnánk Hársfalvi Péter egy különleges, csaknem kulcstanulmánynak tekinthető, kéziratban maradt írását is, aminek: „Szekfű Gyula: Forradalom után”¹⁵ a címe. Ebben a szokványos recenziónál mélyebb, csaknem esszében Hársfalvi Péter arra keresi a választ, hogy meggyőző-e Szekfű történet- és politikai szemléletének gyökeres fordulata a II. világháború után, és hogyan válik alkalmassá a magyar szellemtörténet korábbi meghatározó alakjából 1945 után a moszkvai nagyköveti megbízatásra.

Szekfű minden bírálhatósága ellenére *„úgy véljük, hogy Szekfű Gyula nem csak a magyar polgári történetírók legnagyobb, hanem az egész magyar történetírás egyik legkiemelkedőbb alakja”* – írja Hársfalvi Péter¹⁶ Számára Szekfű a szakmai mérce, a viszonyítási pont. És valószínűleg Szekfű vallomásával teljesen azonosulva idézi: *„... történeti mű csak az olyan lehet, amelynek írásánál lelki motívumok szerepelnek, mégpedig a munka megkezdésénél morális nyugtalanság és féltő gond, a végén pedig a lélek*

¹² Hársfalvi Péter: Törekvések a parasztbirtok „védelmére”. In: A parasztság Magyarországon a kapitalizmus korában, 1848–1914. Szerk. Szabó István. Budapest, 1965. 2. köt. 146–183.

¹³ Hársfalvi Péter: Az önkormányzat Nyíregyházán a XVIII–XIX. században. Budapest, 1982.

¹⁴ Henri Pirenne (1862–1935) belga történész

¹⁵ Az írás megjelenési helyét nem közli egyetlen Hársfalvi Péterről szóló bibliográfia sem. Valószínűleg nem maradt rá ideje, hogy elküldje valamelyik folyóirathoz. De Hársfalvi Péter a 12 oldalas kézirat egy másodpéldányát (dátum nélkül, de eredeti névalírással) e sorok írójának ajándékozta. A megírás dátumát 1983-ra vagy 1984-re tehetjük, hiszen 1983-ban jelent meg Szekfű könyvének új kiadása. (Szekfű Gyula: Forradalom után. Hasonmás kiadás. Sajtó alá rend., a jegyzeteket és a bevezető tanulmányt írta Glatz Ferenc. Budapest, 1983.)

¹⁶ Hársfalvi Péter: Szekfű Gyula: Forradalom után. Kézirat, 2.

hajlamos lesz akcióra a dolgok megváltoztatására”.¹⁷ Súlyos kérdéseket tesz fel, egyes Saulusok demokrata Paulusokká válásáról, de óvatosan fogalmaz meg válaszokat, inkább csak a lelki motivációkat keresi a fordulatokról, az elvek és a lojalitás viszonyáról. Figyelemre méltó ez a tanulmány abból az aspektusból is, hogy Hársfalvi Péter életútjába is sokszor beleszólt a történelem (ha nem is a Szekfű-i értelemben, méretekben) és valószínűleg több dilemmát gerjesztett benne annál is, mint amennyit a környezetében érzékelni lehetett.

Témaválasztása sokoldalú, de legtöbbször olyan időszakból, amikor a történelem összesűrűsödött, amikor a szereplők viszonylag felfedték magukat, mert gyorsabban kellett cselekedni, mint konszolidált viszonyok között.

Számára nem létezett kis és nagy téma, minden írása, a nagy ívű tanulmányoktól a rövid recenzióig igényes, mintaszerű alkotás. Érdeklődése történelmi korszakban és tematikailag is széles skálán mozgott. Mint érzelmileg nagyon is meghatározott embernek, mély szakmai elkötelezettség és példás önfegyelem kellett a sine ira et studio elvének maradéktalan betartásához, de az írásain, a pártatlanságból mindig át-átsugárzik a történelmi figurákhoz fűződő nagyon differenciált emocionális viszonya. Ezt öntudatosan, bátran vállalta is. Írt a szociológus Bosnyák Béláról,¹⁸ Eröss János főispánról,¹⁹ Molnár Erik történelemszemléletéről,²⁰ Nyíregyháza történetéből pedig szinte valamennyi társadalmi rétegről.²¹ Szívesen foglalkozott vitákat kiváltó könyvek elmélyült elemzésével, és írt recenziót Révai,²² Károlyi Mihály,²³ Király István²⁴ és Szekfű Gyula fent említett művéről is.

Mindig egyedi, különleges volt, ahogyan kialakult a fejében a készülő mű íve, ahogy magas hőfokon szárnyalva, vagy mélyen töprengve tesztelte barátait – mindig előre akarta látnia a mű fogadtatását, még mielőtt leírta. A kapott lektori véleményeket nagyon komolyan vette, alaposan elemezte, és nehéz szívvel változtatott a dolgozatán.

Külön említést érdemel Hársfalvi Péter összetéveszthetetlenül egyedi stílusa. Rác István azt írta opponensi jelentésében, hogy a szerző munkáját a stílus eleganciája jellemzi. Találó megállapítása előadásaira, hozzászólásaira, ülésvezetéseire egyaránt igaz volt.

¹⁷ Uo. 3.

¹⁸ Hársfalvi Péter: Az értelem lázadása (Emlékezés Bosnyák Bélára). Szabolcs-Szatmári Szemle, 1968. 4. sz. 23–39.

¹⁹ Hársfalvi Péter: Demokratikus politikus volt-e Eröss János főispán? Szabolcs-Szatmári Szemle, 1968. 3. sz. 97–98.

²⁰ Hársfalvi Péter: Molnár Erik tanulmányairól. Kortárs, 1970. 8. sz. 1284–1287. (a továbbiakban Molnár, 1971.)

²¹ Hársfalvi Péter: Nemesek és parasztok Nyíregyháza társadalmában (1753–1848). In: A Nyíregyházi Jósa András Múzeum Évkönyve. Szerk. Csallány Dezső. Nyíregyháza, 1960. 3. sz. 137–151.

²² Hársfalvi Péter: Révai József válogatott történelmi írásai. Kritika, 1967. 3. sz. 62–64.

²³ Hársfalvi Péter: Károlyi Mihály: Az új Magyarországért. Alföld, 1969. 3. sz. 110–112.

²⁴ Hársfalvi Péter: Király István: Hazafiság és forradalmiság. Alföld, 1975. 1. sz. 61–65. (a továbbiakban Király, 1975.)

Hársfalvi Péter népben, nemzetben gondolkodó és cselekvő ember volt. Ezt egész pályafutása, tanulmányai, előadásai, főiskolai órai bizonyítják. Az ő szerkesztésében történelem tanszéki kooprodukcióban készült el a „Vallomások a hazáról, népről, hazafiságról” c. kötet is.²⁵ És ott találjuk a nevét a különböző dokumentumkötetek szerkesztői között is.

Rövid időszak volt életében, amikor nem tanított. Egyetemista korában Szabó István demonstrátori feladattal bízta meg, majd diploma után tanársegédi kinevezést kapott. A pesti aspirantúra idején, majd az '56-os forradalom utáni statisztikai hivatali és a nyíregyházi levéltári állásai miatt került el időlegesen a katedrától.

Az 1962-ben induló Nyíregyházi Tanárképző Főiskolán 1964-ben, hat ún. „egyszemélyes tanszék” között a Történelem Tanszék is megalakul, amelyet sikeres pályázata után Hársfalvi Péter szervez meg. Tanszékvezetői kinevezését 1969-ben kapja meg. Ez a lehetőség életének egyik jelentős fordulópontja. Egy szál magában ő volt a Tanszék, amikor bement az első órára. A legelső nyíregyházi tanítványai sokszor felidéztek azt az első órát. Néhány mondatban szabadkozva kért elnézést, hogy itt még sok minden kialakulatlan, de majd együtt... Aztán egy dupla órában lenyűgözően beszélt arról, mi a történelem, mi a történettudomány, miért fontos a történelem-tanítás. Szünetben is velük maradt, feltérképezgette ismereteiket, latintudásukat és mindezt olyan természetesen, mintha mindig ismerték volna egymást.²⁶

Az óráin általában emelkedett hangulat uralkodott, és mindig volt valami titokfejtés. Aztán az évek során kiépült másik főműve, a Tanszék. Ahol az együttgondolkodás, az állandó szellemi készenlét, az emlékezetes baráti viták, a hallgatókkal kialakított munkaközpontú szakmai és emberi kapcsolat, a jó értelemben vett közéletiség mérce és evidencia volt.

Hársfalvi Péterről, a tanárról, volt tanítványai legendákat mesélnek. A róla kerिंगő történetek némelyikét volt hallgatói több változatban is mesélik már. Ez a legendák természete. De legendákat csak legendás tanárokról szőnek a tanítványok, ami kifejezi tanáruk iránt érzett tiszteletüket is.²⁷ Nem titkolta soha, büszke volt a Tanszékre.

Az óráihoz hasonlóan, tudományos konferenciákon, szakmai vitákon, de a TIT-előadásokon is, Hársfalvi Péter mindig eredeti gondolataival tűnt ki. Jó előadó volt, aki mindig érzékenyen reagált a hallgatóság visszajelzéseire.

A '70-es években Hársfalvi Péter egzisztenciális emelkedése, tudományos elismertsége mellett, vagy talán éppen amiatt, a ma már kutatható feljelentésekben is találkozhatunk a nevével. Az egyik ügyben a főiskola néhány vezetőjét, köztük Hársfalvi Péter főigazgató-helyetttest is feljelentették, hogy '56-os múltja miatt

²⁵ Vallomások a hazáról, népről, emberségről. Szemelvénygyűjtemény. Szerk. Hársfalvi Péter. Budapest, 1975.

²⁶ Jobbágy Bertalan, Kenyeres Piroska, Lakatos György, Papp György visszaemlékezései.

²⁷ Évfolyamtalálkozókon ma is rendszeresen felkeresik Hársfalvi Péter sírhelyét a nyíregyházi temetőben.

hogyan tölthet be vezető beosztást. A Főiskola közvéleményét a „fű alatt” vizsgált, a nagy nyilvánosságtól jórészt eltakart ügy alaposan felkavarta. A Központi Népi Ellenőrzési Bizottsáig feljutó ügyet egy 84 oldalas anyag zárta le, amely a megvádoltakat mintegy „felmentette” az „56-os” vád alól és elítélte – a ma úgy mondanánk – szélsőbalos feljelentőket.²⁸ De azt, hogy a hatalom minden kritikától félt, és az ügyet komolyan vette, az is jelzi, hogy az egyik vezető beosztású megvádoltat, a kollégium népszerű, sikeres igazgatóját minden indoklás nélkül mégis elküldték a főiskoláról.²⁹

Egy másik „ügy” a történelem szakos hallgatók egyik szakesti műsorából kerekedett ki, és a nacionalizmus elleni harc és az éberség jegyében kívánt a hatalom az oktatók és a hallgatók körében is példát statuálni a ma már valójában jelentéktelennek látszó ügy túldimenzionálásával, bűnbakkereséssel. És milyen egy puha diktatúra bája. A két „ügyet” a hatalom ideológiai alapon egybefogta, de a szakest-ügyben, főiskolai beosztásukból adódóan azoknak kellett ítéleteket hozni, akiket az ’56-os ügyben megvádoltak.³⁰

Ilyen időket élünk. Egy ilyen légkörben Hársfalvi Péter helyében sem lehetett mindig jó, saját belső konfliktusai nélküli döntéseket hozni. Mert ha a „kell” és a „lehet” parancsa a történelem során soha nem is volt igazán szinkronban, a 20. század második felének Magyarországon különösen nem. Nem tudhatjuk pontosan, hogyan élte át Hársfalvi Péter ezeket a helyzeteket, de a munkában, a kutatásban, a tanításban nem csökkent a buzgalma. Hallatta a hangját, felvállalt konfliktusokat.

Ez az időszak az, amikor a Főiskola nagy fejlődésnek indul, kialakul a tanszéki hálózat, emelkedik az intézmény elismertsége is, amiben a főigazgató-helyettes és a főiskola közéletében egyre meghatározóbb szerepet betöltő Hársfalvi Péternek mulhatatlan érdemei vannak. De a hatalom legitimációját is segítő, „felülről” is gerjesztett vita-fetiszálás³¹ a Főiskolára is begyűrűződött: tudósképzés vagy tanárképzés, vidéki főiskola vagy főiskola vidéken, az oktató minősítésében milyen arányban számítson az oktató munka, a kutatás és a közéleti tevékenység. Hársfalvi Péter mindig felül-emelkedett ezeken a vitákon, de nem maradhatott ki belőlük.

²⁸ A Központi Népi Ellenőrző Bizottság 84 oldalas állásfoglalása (a továbbiakban KNEB állásfoglalás). Megküldve a Magyar Szocialista Munkáspárt Szabolcs-Szatmár Megyei Bizottságának. Magyar Nemzeti Levéltár Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Levéltára (a továbbiakban MNL SZSZBML), XXXV. 31. Magyar Szocialista Munkáspárt Szabolcs-Szatmár Megyei Bizottsága iratai, 1956–1989. Rendezés alatt álló iratok, történelem szakest, 1974. (a továbbiakban XXXV. 31. 1974.)

²⁹ Nagy Károly rehabilitációjának 1991. évi iratai. NyE Irattára; Nagy Károly volt kollégiumigazgató visszaemlékezései 2007-ben.

³⁰ KNEB állásfoglalás, MNL SZSZBML, XXXV. 31. 1974.; Főigazgatói tanácsülési jegyzőkönyvek. NyE Irattára, sz. a.

³¹ A sok – országos szintű – ideológiai, kulturális vita közül a történészeket szakmailag elsősorban a ’60-as évekbeli, ún. Molnár Erik-vita (a nacionalizmus, a függetlenségi harcaink), illetve az ún. Király István-vita (a hazafiság, forradalmiság) érintette. Hársfalvi Péter mindkét vitában hallatta a hangját. Lásd Molnár, 1971., Király, 1975.

„A hallgató és...”, illetve az „Oktató és...” című, 1972–1979 között megtartott tanácsülési sorozatban általa előterjesztett két tanácsülési beszámolójában sok mindenre választ kapunk.³² Az ő előterjesztései: „A hallgató és a mozgalmi élet”,³³ illetve „Az oktató és az önképzés”³⁴ témáival foglalkoztak. Pontosan érezte, hogy mi a lényeg, mi a szakmai kérdés és mi az álvita, és azt is, hogy meddig lehet elmenni az okos érvelésben, ahol már jelenségeket bírál, de még nem rendszerkritikus. Az oktatói követelményrendszer a Főiskolán is éveken keresztül sok vitát váltott ki. Hársfalvi Péter előterjesztését több oktató is túl kritikusan, maximalistának tartotta. De az idő őt igazolta. Igényességének megvolt a fedezete: saját magával szembeni igényessége, és az is, hogy jelentős szerepe volt abban, hogy „*az egész magyar felsőoktatási intézményhálózatban egyedülállóan a mi főiskolánk jutalmazza tekintélyes összegekkel az állami nyelvvizsga, az egyetemi doktori és az akadémiai fokozatok megszerzését.*”³⁵

Az oktatásban a legfontosabb szereplőt a szakmáját kiválóan elsajátított tanárban látta.³⁶ A '60-as, '70-es években, amikor a történész szakma presztízse érezhetően emelkedett, de ezzel együtt erősödött az élvonal egy részének szakmai arisztokratizmusa a honismerettel és a helytörténetírással szemben, Hársfalvi Péter szakmai fórumokon is többször kifejtette, hogy a helytörténetírás nem színvonalbeli megkülönböztetés. Szellemissége meghatározó volt abban is, hogy elméleti vagy az országos történelemhez kapcsolódó témáik mellett a Tanszék szinte valamennyi oktatója írt a régió, egyes városok történetéről, és többen tevőlegesen is részt vettek a honismereti mozgalomban. Tanítványait is ösztönözte a jó hagyományok ápolására.³⁷ Rendszeresen, tudatosan biztatta őket arra, hogy szülővárosuk, falujuk egy-egy helyi üzem, közösség történetét kutassák és írják meg, legyen belőle szakdolgozat, pályamunka.

Elsősorban az ő hatására a Tanszék volt hallgatói, főleg akik már helytörténeti szakkört vezettek vagy bekapcsolódtak a történelmi ismeretterjesztésbe, szakmai konferenciákra jártak, részeseivé váltak a helység közéletének, később is visszajártak a Tanszékre, igényelték volt oktatóik tanácsait, segítségét, hívták őket tantestületükbe, városaikba, falvaikba előadásokat tartani.

³² Főiskolai tanácsülési jegyzőkönyvek. NyE Irattár, illetve Szabó Géza akkori főiskolai tanácsstag meghívójához mellékelt előterjesztések.

³³ Uo. 1978. március

³⁴ Uo. 1978. december

³⁵ Uo.

³⁶ Kedvenc története volt az audiovizuális módszer jelentőségének túlhangsúlyozása időszakában, hogy egy magyar pedagógus küldöttség az egyik holland iskolában modern órát szeretett volna meglátogatni. Ezt kérték az igazgatótól is. Az óra után ámulva kérdezték, hol volt a magnó, lemezjátszó, írásvetítő. Mitől volt ez az óra modern? Az igazgató azt válaszolta, hogy a legkiválóbb tanárom tartotta az órát.

³⁷ Jellemzően sok népdalt is tudott. Emlékezetes kirándulásokon, szakesteken szívesen tanított meg egyet-egy tanítványaival.

Van bennünk egy szent, naiv illúzió, ami szerint a tanárok közvetlenül érzékelhető hatása a tanítványok alakításával lenne mérhető. A tanári teljesítmény igazán nem is mérhető, a népszerűség is képlékeny fogalom. De az pedig, hogy Hársfalvi Péter tudósnak, vagy tanárnak volt-e kiemelkedőbb, csak naiv, vagy álkérdés. Mindkettőnek kiváló volt!

Hársfalvi Péter fontosnak tartotta szakmai és emberi kapcsolatainak ébrentartását, ápolását. Nem takarékoskodott az energiáival, az idejével, ha úgy érezte, adnia kell és adhat magas szintű tudást, kollegiális gondoskodást, hétköznapi figyelmeiséget. Sokan tartották úgy, hogy ebből a tulajdonságából adódott páratlan népszerűsége. Pedig akik jobban ismerték, érezték, tapasztalták, hogy nála ez nem viselkedési mód, hanem az egyéniség teljességéből jön.

Végezetül egy személyes megjegyzés: a szakmát Hársfalvi Pétertől tanultam. Úgy éreztem, mások hatása, Szekfű Gyulától Pierre Chaunu-ig³⁸ az ő hatását csak kiegészítette. A szakmában mások munkájának, gondolkodásának sokáig csak a végeredményét láttam, Hársfalvi Péter a kutatás, az oktatás és a közéletiség egységét hivatásnak tekintette. Gondolkodását, szellemes ötleteit, témaválasztásait, szakszerűségét közelről éltem át.

Dr. Hársfalvi Péter

Az 1928 és 1985 között eltelt 57 év, történelmi mértékkel mérve rövid idő. Mégis, Hársfalvi Péter életpályája így is egész, teljes. A halála óta eltelt 36 évben több volt hallgatónk kérdezte meg, és időnként meg is válaszolta, hogy Hársfalvi tanár úr mit gondolna most a világunkról, hogyan reagálna a nagy paradigmaváltásokra. Ezekre a jóhiszemű, de mégis naiv kérdésekre nem lehet egyértelmű válaszokat adni. De arra emlékeztetnek, hogy hosszú távú hatása a szakmán túlra is viszonyítási pontokat kínál fel nekünk.

Túl korán, alkotó ereje teljében hagyott itt bennünket. Tehetségéből, a benne felhalmozódott tudásból – nem nagy bátorság azt mondani, hogy – még sokat alkothatott volna. Életpályája méltó arra, hogy szellemi hagyatékát újabb elemzésekkel még mélyebben tárjuk fel és megőrizzük a jövő nemzedékeinek.

³⁸ Pierre Chaunu (1923–2009), francia történész. Többek között A klasszikus Európa c. ikonikus mű szerzője.

